

דף יז

ר' זביד משמיה דרב נחמן אמר: בין צא תן לו בין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן' — לפי שאין המון עם מפרישים ומבדילים בין 'צא תן' לחייב אתה ליתן', הכל נראה להם פסק דין, והרי בשניהם עשוי הוא ליפרע (עפ"י רא"ש).

'אמרו לו צא תן לו ואמר פרעתי והעדים מעידין אותו שלא פרעו... — רש"י פרש שתבעו בפני עדים וסרב לפרעו. [ויש אומרים: דוקא אם העיז בפניהם לומר שאין בדעתו לפרעו]. וכמה ראשונים חולקים ואומרים שאין סברא שייעשה כפרן בכך שממאן לשלם, כי שמא משתמט ממנו. ויש מפרשים שהכחישו העדים את טענתו 'פרעתי', כגון שאומרים לא זזה ידינו מתוך ידו משעה שיצא מב"ד ולא פרעו. ואף באופן כזה, כל שאמרו 'חייב אתה ליתן לו' — לא הוחזק כפרן, לפי שאנו יכולים למצוא צד זכות שלא אמר כן אלא להשתמט ולדחותו עד שיצא פסק גמור. (ערא"ש רמב"ן ושא"ר. וברש"ש נתן טעם מדוע נטה רש"י מהפירוש השני).

'אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן: מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידין אותו שיש לו, וחזר ואמר פרעתי — הוחזק כפרן לאותו ממון' — נחלקו הפוסקים בנידון אדם שתבעוהו וכחש ואמר 'לא היו דברים מעולם', והעידו עדים שהוא חייב, וחזר ואמר פרעתי מקודם לכן, והביא עדים על כך —

שיטת המבי"ט (ה"ב טז) שהוא פטור, שאף על פי שאמרו (שבועות מא:): 'כל האומר לא לויתי — כאומר לא פרעתי', והלא בטענת 'להד"ם' ישנה הודאה שלא פרע, זהו רק אם עודנו עומד בטענתו זו שלא לזה, ואז חייב לשלם אף כשהעדים מעידין אותו שזוהו ופרע, כי הודאתו מועילה לחייבו גם כנגד דברי העדים. אבל אם לאחר שבאו העדים שלוה, חזר ואמר אכן לויתי ופרעתי, ויש עמו עדים על כך — פטור. [לפי שאנו מניחים שהאמת שפרעו, כדברי העדים, אלא ששיקר בתחילה בסברו שטענת 'לא לויתי' היא טענה מעולה יותר, ולכך יכול לחזור ולטעון פרעתי. ואכן נראה שדוקא אם מיד כשהעדים העידו שלוה אמר לויתי ופרעתי, אבל אם הכחישם ואחר כך חזר בו — שוב אינו חוזר ואומר פרעתי. חז"א חו"מ ז.ו. וכשיטה זו נקט שם לעיקר].

לשיטה זו מתפרשים דברי ר' יוחנן באותו מקרה, שחזר ואמר פרעתי קודם לכן. ואינו נאמן בטענתו זו עד שיביא עדים כדבריו.

(לא זכיתי להבין, לאור דברי החזו"א הנ"ל, את תמיהתו (בליקוטים סי' כ, לדף ז), על הקצות' (סה סק"ה) שפרש מעשה דשבתאי שאמר ששיקר במה שאמר להד"ם אלא פרע קודם שתבעה בב"ד. וכתב החזו"א שלא משמע כן כלל בגמרא. ועוד, זה לא נקרא 'הוחזק כפרן' אלא בזה אמרו 'כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי'. ולכאורה לפי דבריו הנ"ל שנקט כשיטת המבי"ט, אין כאן 'כל האומר...'. והרי אף ר' יוחנן דיבר על אופן שכזה, ועל דין זה הביאו בגמ' 'כי הא דשבתאי...').

ואולם הש"ך (חו"מ עט סק"ב) חולק וסובר שבאופן זה גם אם יבואו עדים שפרע — חייב, שהרי הודאתו בתחילה מחייבתו. וכאן מדובר שטוען פרעתי לאחר שהעידו העדים.

'היה חייב לחבירו שבועה ואמר נשבעתי, והעדים מעידין אותו שלא נשבע' — משמע שאם לא הוחזק כפרן, נאמן אדם בטענת 'נשבעתי' להיפטר [אך לא ב'נשבעין ונוטלין' — אינו נאמן לומר נשבעתי וליטול ממון].

ואולם יש אומרים שבשבעה דאורייתא, אם טוען נשבעתי מתחייב להישבע שבועת היסת, כדין הכופר בתיבעת ממון. משא"כ בשבעה דרבנן, דתקנתא לתקנתא לא עבדינן (ראשונים בשם רב האי).

'המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק וכתוב בו זמנו בו ביום — יחזירו לבעלים... לפריעה בת יומא לא חיישינן' — ואין חוששים שמא נכתב השטר משכבר וכתבו בו זמן מאוחר [כדי שלא לטרוף מלקוחות שבינתים], ושמא פרע לו קודם התאריך הכתוב בו — שיש לומר שגם בכגון זה אין חוששים שמא פרע לו, כי הזמן הכתוב בשטר נידון כיום ההלואה וחזקה שלא פרע לו מקודם. ועוד יש לומר, שבסתם אין לחוש לשטר מאוחר [והלא כתבו פוסקים שכל שאין כתוב בו 'דאקנה' שטר מאוחר פסול, כי שמא קנה קרקעות לאחר ההלואה ומכרן ויבוא לטרוף מהלקוחות שלא כדין. ע' חו"מ מג.יב. אך יש אומרים ש'דאקנה' טעות סופר — ע' רמ"א קיב,א; ש"ך מג סקכ"ו].

ועוד אפשר שעל ההנפק היה כתוב זמן [וכן יש לדייק מלשון הגמרא, **'כתוב בו הנפק וכתוב בו זמנו...'** — ולכאורה היה לומר להפך, 'שטר חוב שכתוב בו זמנו בו ביום וכתוב בו הנפק']. והרי אין כל סיבה להניח שבית דין כתבו תאריך שאינו נכון.

[ובזה יש לישב קושית הפני-ההושע הלא סתם הלואה שלשים יום, ומדוע לדברי רב כהנא כשאיין החייב מודה לא יחזיר, והלא אין אדם פורע תוך זמנו, ולדעת כמה פוסקים אמורה חזקה זו אף בהלואה בסתם? ותירץ שכיון שנפל הורע כחו וחוששים לפרעון אפילו תוך זמנו. ואולם דבר זה שנוי במחלוקת רמב"ם וראב"ד (מלוה יד, ג). אך להאמור יש לומר שחוששים שמא ההלואה היתה מקודם, ואין כתוב זמן בשטר אלא בהנפק לבדו, אבל בשטר שמפורש בו זמן פרעון ונמצא בתוך זמנו — אכן מחזירים למלוה כי אין חוששים לפרעון] (עפ"י נודע ביהודה חו"מ קמא י — מבן המחבר).

בתשובה שלאחר מכן השיב לו אביו הגאון ז"ל לדון שטר מאוחר כדין סתם הלואה שאין בה זמן פרעון, שלדינא אין לומר בזה 'חזקה אין אדם פורע תוך זמנו', כי הזמן הכתוב בו אינו מוכיח שנצרך למעות עד אותו זמן [שלכך אין להניח שפרע לו קודם], אלא אפשר משום שלא רצה לשעבד קרקעותיו עד לאותו זמן.

'הטוען אחר מעשה בית-דין — לא אמר כלום' — שיטת התוספות ועוד ראשונים שדברי ר' יוחנן אמורים בין במקום שכותבין שטר (כתובה) בין במקום שאין כותבין. 'וכן פסק הר"מ (מרוטנבורג) הלכה למעשה (שאיין נאמן לומר 'פרעת' גם במקום שכותבים כתובה) וכן כל גדולי אשכנז. וכן כתב הר"ר יצחק בר מנוח דכן עשו מעשה כל גדולי צרפת... (המרדכי, ס"פ הכותב. הביאו מהרי"ק — קיד, וכן פסק שם למעשה).

ואולם שיטת הרי"ף, רבנו חננאל והרמב"ם, שבמקום שרגילים לכתוב כתובה — נאמן לטעון 'פרעת'. לא דיבר ר' יוחנן אלא במקום שאין כותבין כתובה. (ע' רמב"ן ורא"ש שהרי"ף סבר כן, דלא ליהוי מחלוקת בין ר' יוחנן לרב — כתובות פט. וע"ע: שו"ת מהרי"ק — שרשים עב יט; אבני נור חו"מ מד).

— לעצם הסברה שכל הטוען אחר מעשה ב"ד, לא אמר כלום — לפי שכך תקנו חכמים, שאין לטעון אחר מעשה בית דין. והאלימו כחו כאילו נקט שטר בידו. ואולם אין כאן בירור לאמיתת המציאות שלא נפרע.

ובכך הסבירו (ע' אבן האול — מלוה ד; אילת השחר) מדוע מצא שטר כתובה לא יחזירנו לאשה (לעיל ז:), משום שאם השטר בידה, שוב לא יהא נאמן לומר פרעתי במיגו של 'אין את אשת' [כאשר אין עדי קדושין] או פרעתי מנה במיגו של 'אלמנה נשאת' (כפי שהסבירו בתוספות). — ואם אכן ההנחה היתה

שודאי לא פרע, היה לנו להחזירו לה, ולא היה לחוש בכך שתבטל לו זכות טענה בעתיד, שהרי היא טענת שקרית לפי הנחתנו. אלא ודאי אין אנו מניחים שלא פרע, אלא שאין מקבלים טענתו מפני שנתנו חכמים תוקף וחיווק למעשה בית דין.

(ע"ב) 'אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותה' — מפני שיש לפרש טעם המשנה כמו שסבר אב"י לומר בסמוך, שגט היינו כתובה, כי היה לו לקרוע הגט ולכתוב על גביו, גט זה לא משום שהוא פסול קרעוהו אלא כדי שלא תגבה בו פעם נוספת (רשב"א).

דף יח

'... דכתב לה. וכי תימא אי דכתב לה מאי למימרא? מתה אינה יורשה איצטריכא ליה' — אין להקשות מדוע נקט התנא שגובה כתובה וצריכים אנו להעמיד שכתב לה ואיכא למיטעי, לומר [בדומה לשאר הדינים המנויים שהם בשלילה, לא אונן ולא מיטמא ואינו יורש] מת הוא אינה גובה כתובה, ובסתמא. ועוד, מדוע נקט 'מתה אינו יורשה איצטריכא' יותר משאר הדינים? — לא קשיא, שכוונת התנא להשמיענו שאינו יורשה אף על פי שהיא גובה כתובה אם כתב לה ומת (כ"פ).

'מצא גיטי נשים... הרי זה לא יחזיר, שאני אומר...' — ואפילו טוענת האשה ממני נפל הגט שכבר נתגרשתי בו, ומסתבר כדבריה שממנה נפל ולא מיד הבעל, שהרי אין אדם מקדים פורענות לעצמו ואינו כותב גיטו אלא סמוך לנתינתו — אעפ"כ חוששין שמא נמלך שלא ליתנו ומידו נפל (פני יהושע).

'שאני אומר, כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן' — דוקא כאן, לפי שהורע השטר בנפילה, לכך חוששים ל'נמלך', אבל בעלמא אין חוששין לכך (שו"ת מהר"ק קסא ד"ה ועוד ד"ה והא). והוא הטעם שניתן לכתוב שטר מתנה לנותן אע"פ שאין רואים את מסירת השטר למקבל המתנה, ומדוע אין לחוש שמא ימלך ולא ימסור השטר, ונתן או מכר הקרקע לאחר ואח"כ ירצה לחזור בו ויוציא שטר זה שכתוב בו תאריך מוקדם — חשש רחוק הוא. אבל כשנפל לא יחזיר אפילו שניהם מודים — לפי שהורע בנפילה. (עפ"י הר"ן להלן יט. וכיו"ב כתב הרשב"א (בשו"ת, ח"ב שמב) לענין שובר).

ואולם כל שידענו ממי נפל, אפילו על פי סימנים בלבד ללא עדים — מחזירים לנופל ואין לחוש לפרעון ולקנוניא וכד', ואעפ"י שנפל והורע כחו (כדתנן להלן כ.). — אין הרעת הנפילה סברא בפני עצמה לחוש לכשרות השטר, אלא רק לענין החזרת השטר לבעליו ללא הוכחה, אבל כל שיש די הוכחות להחזיר לבעליו מהלכות השבת אבידה — כשר. [וסייעתא לכך, שהרי מצינו בתוס' להלן (רע"ב) שמשום ריעותא דנפילה חוששים לשני שוירי הגם שבגט סתם אין חוששים, והרי שם אין החשש לפסלות הגט ואין שייכת הסברא שמשום שפסול לא נזרר לשומרו — אלא ודאי הטעם הוא שמשום שנפל אין להחזירו לאשה כל שאין ודאות בתקפותו ובוירווי, אף אם מידת ההוכחה הקיימת עתה היתה מספקת כשהגט בידה, עכשו שאינו בידה אין לנו להשיבו לה]. וע"ע להלן כ.

'מצא... ושוברין — הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן' —